

4

Kertomukset allekirjoittaneen muinaistieteellisistä
tutkimuksista Laitilassa kesällä 1919

A. M. Taagep

Laitilan Untamalan kaluisto.

[Kertomusta seuraa 3 karttaa ja asemapiirrosta sekä 7 valokuvaa.]

Laitilan pitäjän Untamalan kylä sijaitsee Vakkajärven W rannalla sijaitsevalta S-N kulkevalta harjulla, joka jatkuu kylästä pohjoiseen päin ja eteläänkin päin n. 1/2 km. matkan. Nykyään on kyläharjun ja järven välilläkin viljelysmaita, mutta järvellä on aivan nykyään laskettu koko joukon. Myös harjun W-puolella on alava peittomaa ennen ovet veden peittämiä, sillä vielä ennen järven laskua on vesimansut siellä peittoneojin.

Kuten tunnettu on Untamalan kylä Laitilan vanhimpia ja sen keskuudessa seisoo Pietariin pyhitetty ikivanha kyläkirkko. Tse paikkakunta on viime aikoina kansainnuuden tutkijain taholta mainittu huomattavana paikkana Kalevalan runojen syntyn nähtöön. Varsinaisia muinaistietoja sieltä sen sijaan ei tunneta, lukunustamatta taruja Kalevan pojista, joita sieltä on talteen saatu, sekä arvoitukseista kivipatsasta, "Kalevan pojan viikatteen Fikkua" Untamalan kirkkomaa. Tääsissä viime mainittua valokuvatakseni tein Laitilan kirkonkylästä sinne tiedustusmatkan, ryhtyen sittemmin kaivauksiin keksityllä kaalimalla.

Untamalan kylässä kerrottiin eräs op. M. Kauppinen v. 1910 julkaisema taru aarteesta joka muka oli löydetty ja mainittu harjun S-päästä, n. s. Vuosenmäenharjusta. Tyttöjen löytämästä aarteesta oli toki talteen jäänyt yksi ketju, joka oli muodostettu kulta helmiästä. Se oli myyty kultasepälle Raamassa, ja oli tytöille kunniallekin annettu raamattu palkaksi. Löytö oli tehty n. 60-65 vuotta sitten. Näin kertoi minulle eräs vanha vaimo joka oli toisen kyseessä olevan tytön sisar ja sanoi itse raamatun monet ajit näkneensä. Löytö oli tapahtunut niin että ymmärtämättömät tytöt olivat otta-

neet äitinsä sielit korista, mennäkseen niitä muka pesemään
sivisen jöven rantaan, jolloin ne tietysti olisivat aivan sokeat,
neet ja likastuneet, mutta "jumala hyväksyyään auttoi hei-
dän löytää ketjut," jolloin akkuperaisen muka pyyhkimäso-
aige unohtui, ja tyttöjen äiti, mikä kaipaasi sikejensä, sai
aikaa rientää lapsiansa hätyyttämään ja pelasti sielit.

Tämä tai perimätieto tietää Untamalan Vuorenpään^{KAB.}
haukun paikkaa aarteita kätettyä. Mitä olisi sinne pankki-
sodan aikana, ja oli omistaja, joku kauppies pannaot määri-
yksen että mikoin ne löytyy, on ne luovutettava Unta-
malan kirkolle. Sitä pitäisi olla kirjallisiaakin tietoja, sillä
n. 1870 oli paikalla käynyt joku ruotsia puhuva herra, joka
oli tutkinut Untamalan kirkkoa ja jolla oli salkussaan
olleet paiko kirkkojen piirustuksia, ja hänkin oli papereit-
taan katsoen kyseelyt Vuorenpäänhaukua, ja kertomut
saman asian, jonka kyläläiset tunsivat perimätietona,
löytyvän asiakirjoissakin.

Vuorenpäänhaukua ja sen ja kylän väisellä haukua,
n. s. Myllymäellä näkyi maassa useita mataloita kumpuja,
kun yksi niistä tarkastettaissa osoittike hautakummiksi,
kartoitin koko tämän haukun ja Futkin 6 sen hautakummus-
ta. Ninkuin näky on näitä kumpuja erittäin runsaasti
lähellä. Todennäköisesti on niitä ollut silloinkin kohdella,
jossa kylä nykyään sijaitsee. Ainakin on niitä kylän poh-
joispuolella korkealla haukulla melko määrä. Siellä on
niitä tuulimyllyjen välissä useita aivan sen tapaisia
kuvia kartoittamani kummut, ja ainakin yhdessä niistä
on pystyssä oleva hautakivi, jollainen myöskin seisoo la-
histolla, ei kuitenkaan millään näkyvässä kummulla.
Pieniä kumpuja on täällä kohtaa haukun W reuraa useita.

Kartoittamani alueella on kolme tuulimyllyä
ja ainakin yksi sellaisen sija sekä pari kuoppaa. Haukun
W reuraa pitkin kulkee vasta valmistunut tie lautilan
kirkolle. Tietä tentäissä on eräitä hautakumpuja hävitetty
aijemmin käydyt polkatie, jota hevosella on ajettu, kulle

hieman ylemmä ja kallee useiden hautakumpujen poikki. Myös harjun E reunaan kallee peittotie, ja talia puole on myös vedetty hietää, joka on voinut hävitää kumpuja. Hietää on vedetty ja vedetään vieläkin tämän Myllymäen ja Vuorenaänharjun yhtymäkohta-rotkelonasta, josta harju taas nousee korkeimmalleen, niin että korkein harja kallee E aidan ja maantien välillä. Harju laskee taas piste E:n kohdalla S suuntaan, kaveksen vihdoin Loukaksi kielek-keeksi. Juuri ennen sen alkua on taas otettu hietää ka-
tassa näkyvästä hietaluopasta.

Kartoitetuista kummista olen tehnyt seuraavat muu-
tiinpanot. Huomattava on että korkeusmitat ovat silmä-
määräiset, kun en voinut saada muusta kumpuista kiviä
villä tällöin niveneräskoneita, jota tarvitaan muussa.

- a) Tutkittu, ks. alempana
- b) " " "
- c) seivä, ehkä kumpu, 5×5 m. N. 3-40 cm. korkea. Ei notkolla.
- d) epäseivä, pahasti vajonnut kivinen kumpu (?). Noin 5×5 m.
- e) suuri kumpu, n. 7 m. läpimitat, 40 cm. korkea. Kummun E-osa on tullut hävitetyksi ^{sillä} ~~alla~~ alavan myllyn rakentamisessa.
- f) kumpu, 6×4 m., n. 30 cm. korkea, kivinen. Siinä kaksi laskeuma.
- g) " $6,40 \times 6$ m., n. 20 cm. korkea, osaksi ylikulkevan polun rikkona.
- h) " $4,20 \times 3,40$ m., n. 20 cm. korkea, keskeistä hiukan vajonnut.
- i) " $6 \times 5,80$ m., n. 30 cm. korkea, kivinen " " "
- j) " , tutkittu, ks. alempana.
- k) " (?) epäseivä, kokonaan pilautunut myllyn rakentamisessa.
- l) " (?) " , hyvin kivinen, korkean.
- m) " (?) " , myllyn tehtaissa aivan pilautunut.
- n) " 4×4 m., n. 50 cm. korkea, ei notkolla. Osaksi hävitetty hie-
tää vedettäessä tai tiellä tehtaissa.
- o) kumpu, tutkittu, ks. alempana.
- p) " (?) hyvin epävarma
- q) " $9 \times 6,50$ m., korkeus epävarma, koska se on tien runtelon
- r) " 5×5 m., n. 10 cm. korkea
- s) " $6,50 \times 6$ m., vain W reuna seivä, muuten maan tasalla.

- t) kumpu (?), 5,50 x 5. Tien pahasti runtelema.
 u) " 6,50 x 6,40. Aivan matala
 v) " 6 x 6 m, n. 30 cm. korkea, kivinen, notkolla, kasvaa katkajia
 x) " 5 x 5 m, aivan alla
 y) " " " "

Yhteensä 24 kumpua. Tämä osa haajua on arviolta n. 6 m. korkea. Notkopaikan takaa alkava Steorenpuään haaju on arviolta 20 m. korkea korkeimmalta kohdaltaan, piste 8ⁿ seudulla. Sen viettä jyrkänlaisesti E.

I) kumpu, tutkittu, ks. alempana.

II) " " " "

III) " " " "

IV) " (?) epäselvä 2,50 x 2 m, ehkä ojan luonnissa syntyneenä

V) " n. 4 x 3 m, 40 cm. korkea, notkolla; erittäin kaunis ja selvä.

VI) " n. 4 x 4 m, n. 30 cm. korkea, aivan kivinen

VII) " (?) jonkun verran epäselvä " " ; aivan alla.

VIII) " 12 x 11 m, aivan kivinen, ehkä 2 kumpua yhdessä

IX) " (?) 7 x 6 m. " " ; jonkun verran epäselvä.

Kartoidtamallani alueella on siis yhteensä 33 kumpua, joista ehkä jokunen ei ole hautakumpu. Kun kylän N puolella kumpuja vielä on useita, on siis Unta-malan kaalmistossa yli 40 hautakumpua.

Tutkituista hautakummuista seuraavat havainnot:

Kumpu a), puuston ja pensaaston, nurmetunut kummun kaikki kummut, hyvin sievä ja selvärajainen, 5 x 4 m. halkaisijaltaan, n. 50 cm. korkea, ei notkolla, muuta kuin aivan heikosti keskellä. Turve oli aivan ohut, kesomainen. Sen alla oli nykyin kokoisia kiviä ja pehmeätä hietää. Reunakivet olivat jonkun verran suuremmat, päänkokoiset, selvät muutama paitsi yhdessä kohdassa, jossa kivirajia ei ollut. Sittemmin selvisi että porjemmaa yleensä oli reunakivien suuruisia kiviä, ladottu alkuperäiselle maan pinnalle, ja että vain keuhkun kivet olivat pieniä. Niiden joukossa löytyi kohdasta 1 kartalla pieniä saviastian paloja, n. 25 cm. syvältä. Hiiltä tuli vain yhdestä kohdasta.

Lähellä kummun keskeestä tavattiin alkuperäiseen maan pintaan kaivettu kuoppa, jonka suuruus oli 50×50 cm ja syvyys 30 cm. Kuoppaa ei millään tavalla ollut erikoisesti merkitty ja sen ympärillä oli kiviä, kielten mullaakin. Sieltä tavattiin joukko poltetujen luisten palasia, selvästi oli tämä itse hautakuoppa.

Vrt. asemapiirrosta profileineen ja H. M. I. 6109: 28-30.

Kumpu 6 sijaitsee aivan tien syjässä ja on jo puoleksi hävitetty kun tietä oli laajennettu syynitien: jalkalä olevan kummun laajuus oli $4,25 \times 2,40$ m, korkeus n. 40 cm. Kumpu oli tasakaareva, ei notkoka. Pieniä kiviä näkyi jo pinnalle asti. Kummun rakenne osoitte aivan samankaisena kuin edellinen muuten paitsi hautakuoppaan nähten. Sellaisia ei näet tässä ollut, vaan oli poltetut luut pantu alkuperäisen maan pinnalle, ja sen yli luotu 40 cm. korkea kumpu pienistä kivistä ja pehmeästä hiedasta. Luut ovat nähtävästi olleet keskeissä kumpua, n. 90×100 cm. suurella alalla. Kummun reunalta löytyi kuoppa.

Vrt. asemapiirrosta ja H. M. I. 6109: 31-32.

Kumpu 0, edellisestä n. 1,80 m. S. Tästäkin oli Tie leikannut osan reunaa kumminkin nähtävästi suuresti kumpua vioittamatta. Leikkauksessa oli näet kulkurikerras aivan ohut, ei edes mustaa. Sisemmälle tultaissa yhdyttiin hautakuoppaan, joka oli 50-60 cm. syvä. Tässä oli n. 20 cm. nurmen alla huipusta lukien poltetuja saven palasia. Näitten alla nykyin ja pään kokoisia kiviä ja alinna liikuttamattonta maata vastaan seuri kyljellään oleva laakakivi. Tämän päällä oli joukko saviasian kappaleita ja hiukan poltetun kumun kappaleita. Mitään muuta ei syvyydestäkään, pehmeästä leittäisestä hiedasta, löydetty. Hautakuopan laajuus oli $2 \times 0,40$ m.

Vrt. asemapiirrosta profileineen ja H. M. I. 6109: 34-36.

Alue kumpujen 6 ja 0 välillä, n. 1 m. tien rajasta ja n. 1 m. leveä. Liikutettu hiedamaa oli 35 cm. vahvaa ja aivan samankaisena kuin kummissa muuten paitsi että kiviä ei ollut. Alueelta löytyi 20-30 cm. syvyydestä kuoppapaloja (H. M. I. 6109: 33)

Kumpu j Myllymäen harjun laella. Kumpu oli aivan ohut, 7×6.50 m. leija ja 20 à 50 cm. korkea. Keskeellä oli notko. Koko joukko pikkuihin kiviä pisti esiin jo nurmista ja reunat olivat aivan selvät. Kun turve oli poistettu ja kumpu tutkittu tavalliseen tapaan segmentteittäin, selvisi haudan rakenne seuraavaksi:

Alkuperäiselle maalle oli ensin kaivettu 1 m. syvä kuoppa, joka suustaan oli 1.60×1.40 m. leija ja joka lape- ni pohjan päin. Tämä kuoppa oli täynnä syvimuusta maata ja nokisia haureaksi palaneita kataliven kokoisia kiviä, jollaisia missään muussa tapauksessamme haudan kuopassa ei huomattu. Joukossa oli eni korkeuksia muutamia rautafragmentteja mutta ei luuta, ei saviasiankappaleita eikä muita löytöjä. - Täälläkin nähtiin palaneita kiviä jotka siltä tältä kohtaa kummaa huipulle asti. Muu kumpu sen sijaan oli aivan ohut, ollen oikeastaan muodostunut vaan jonkunlaisesta kivityksestä kuin katu, jossa ei minkäänlaisia kulttuurikerrosta ollut. Reunalla oli kiviä pari kerrosta, joten kumpu siinä oli n. 30 cm alkuperäistä maata ylempänä eikä siis ole oikeastaan ollut kumpu vaan pikemminkin tasalinen. - Aivan eräältä reunalta, kohdasta f, löytyi suuren kiven alla australian lauta.

Vrt. asemapiiristä profiteineen ja H. M. I. 6109: 37-38.

Kumpu I sijaitti kannaksella Myllymäen ja Vuorenmäen harjun välillä hiesanoitopaikan S-reunan ja maantien välisellä kielekkellä. Se oli 4.70×4 m, korkeudessaan epämääräinen, n. 25 cm. Rakenne oli aivan samainen kuin yleensä, niin että kumpu oli muodostunut yhdestä kivi-kerroksesta, jonka alla ja välissä kulttuurimaata tavallin oli huomattavissa. Keskeellä kumpua oli 55×65 cm. leija-entään selvärajainen kuoppa, aivan kuin kaivo, 80 cm. syvä. Se oli 60 cm. syvyyteen muodostunut syvimuusta pehmeistä hiedasta, jossa mitään löytöjä ei ollut. 20 cm. alim-
kuopassa oli liikutettua maata heidän keittäistä hiettaa, ja siinä oli koko joukko porotien kuin palavia selä muutamia esineitä.

Vrt. H. M. I. 6109: 39-41.

Kumpu II sijaitti hietakuopan S-päässä, n. 4 m. edestä E-suuntaan. Se oli 4,50 x 4 m. suuri, hyvin epäselvä, niin että vain W-sivulla kumpu oli erotettavissa ja siinä oli reunaa pitkin miehenpään kokoisia kiviä jatkakettymä. Tästä reunasta oli korkeus n. 25 cm. Kun turve poistettiin näkyi tämän kummun rakenne toiseltaisiksi kuin kaidinmuitten jo tutkittujen. Kivitystä ei ollut lainkaan, lukuun ottamatta mainittuja reunakiviä ja keskeä olevaa kivikehää, jonka halkaisija oli 1 m. Tässä kehässä oli 8 kiveä, ja niiden keskeä oli vielä 20 x 45 cm. suuri kivi. - Kumpu oli kivetöntä, mutta siinä ei myöskään ollut minkäänlaisia muuttamatta, ainoastaan someikkoo joka oli kuin pieniä rakeita. Se näkyi yleensä olevan liikutettua n. 30 cm. syväne, keskeä kivikehän seudulla n. 40 cm. syvästä. Tästä löytyi asemapiirroksen merkityillä paikoilla pronssisalkki, n. s. Augerfibel 34 cm. syvästä ja sen ohessa palattu luu, sekä rautaisen veitsenfragmentti 40 cm. syvästä.

Vrt. asemapiirrosta ja H. M. I. 6109: 42-44.

Kun hietakuopasta tutkitaan edelleen vetäminen, tutkin sen reunoja siltä varalta että kumpujen ulkopuolellakin tulisi löytöjä esiin. Vain kohdalla r-katella näkyi keittäisessä kiedassa olevia keittäimien merkkejä, joiden siltä kohtaa ehkä on ollut hävitetty kumpu. Löytöjä ei ollut tässä eikä muuallakaan reunoilla.

Kumpu III Vuorenmäenharjulla. Suuruus 4 x 5 m. Se oli korkeahko, n. 40 cm. korkea, keskeä kuopana. Joukko suurehkoja kiviä pisti esiin turvemaasta. - Kummun rajat olivat jonkun verran epäselvät, ainakin S-puolella jossa kumpu väistämättä tuntui yhtyvän toiseen kumpuun, mikä kumminkin lienee maatonesta rapakivestä muodostettua. Sen S-puolella on kuoppa aivan kiven kyljessä ja sen paikalta sanotaan aarteita etsityn, siitä kun muka löytöjen aarre olisi löydetty. - Kun kumpu tutkittiin, havaittiin kulttuurikerroksen paksuus olevan 10-30 cm., ja kiviä oli kuten yleensä tämän kaivon kummuissa. Reunalla oli kulttuurikerros vahvin, samoin kuin taas keskellä jossa oli suppilomaisen, kivetönäällä kulttuurimaahan

hävety, löydettiin tyhjä kuoppa. Eräissä toisessakin koh-
dassa kunnassa oli kulltuurimaa tavallista syvämpi, yom.
mutta ^{tyhjä} kuoppaa ei siinäkään ollut. Tämä kumpu oli siis
ainoa löydettiin täysin tyhjä.
vt. asemäkartasta.

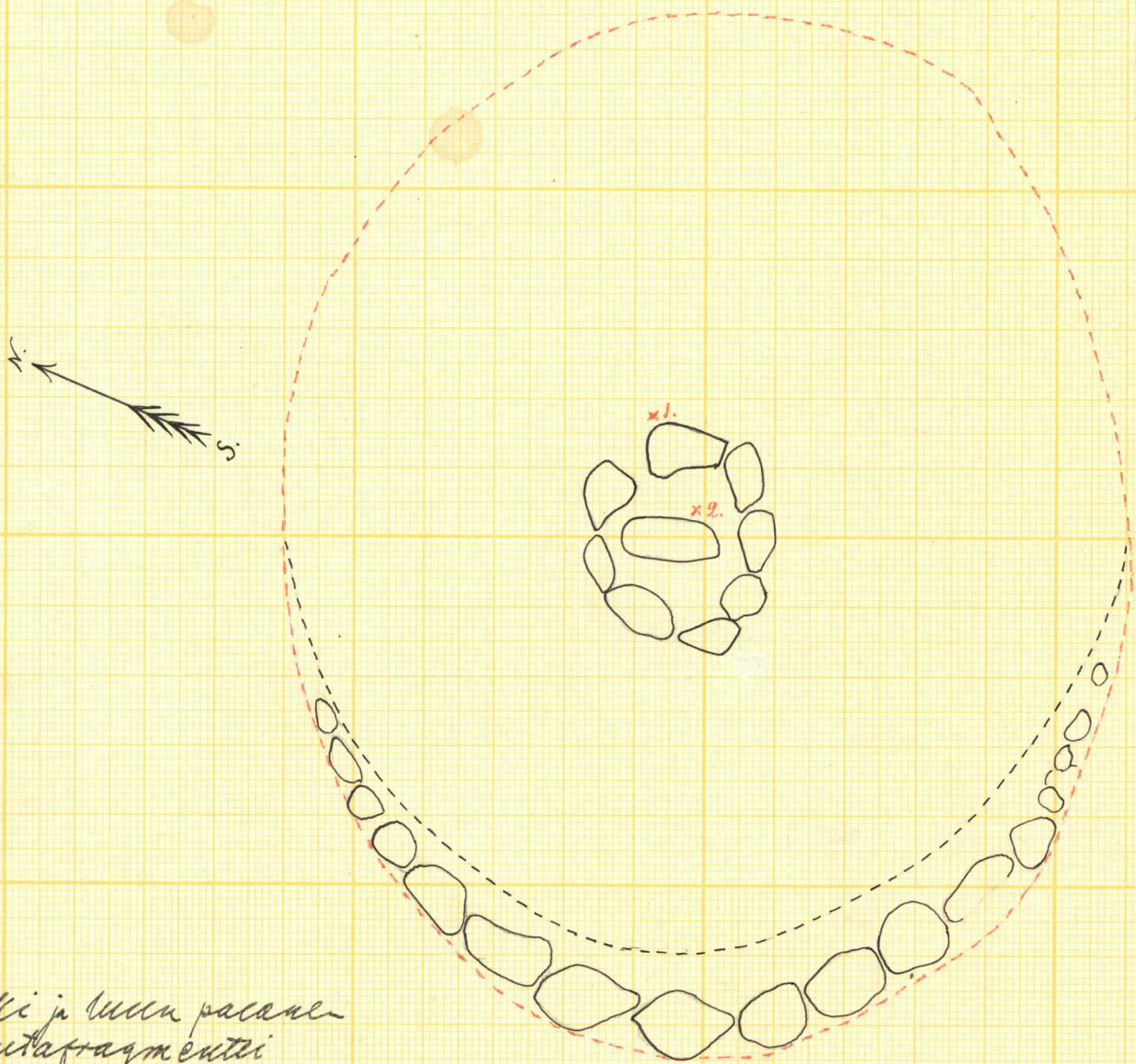
Heikkinen 16 p. Elok. 1912

A. M. Tamm

Untamala.

kumpu II.

1 m.
1/2 m

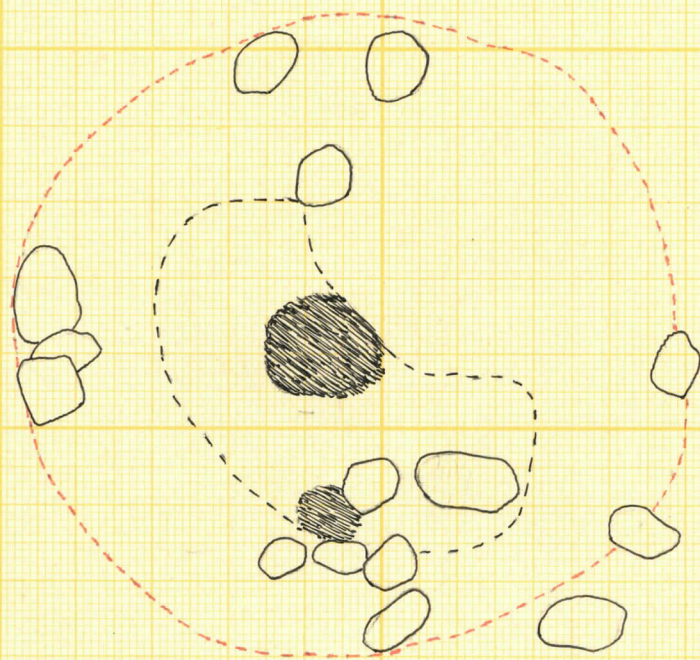

1. Sockki ja luonnon pöytä
2. Rautafragmentit

Kuva 7.

Untamalan kalmisto.

kumpu III.

x B = vrt. suurta karttaa.

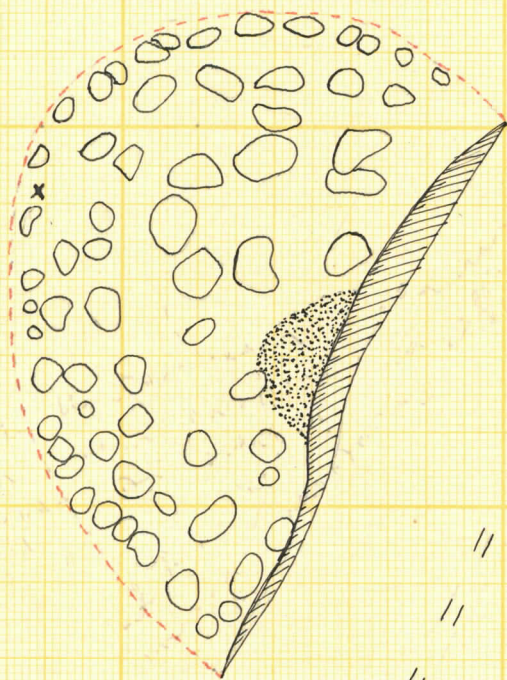
/// = kivi
- - - rajoittama osa oli nattoke pinnalle.
rimetyt kivet näkyivät ukkopinnalle.

Kes. 1919
A.M.T.

Untamala.

kumpu b.

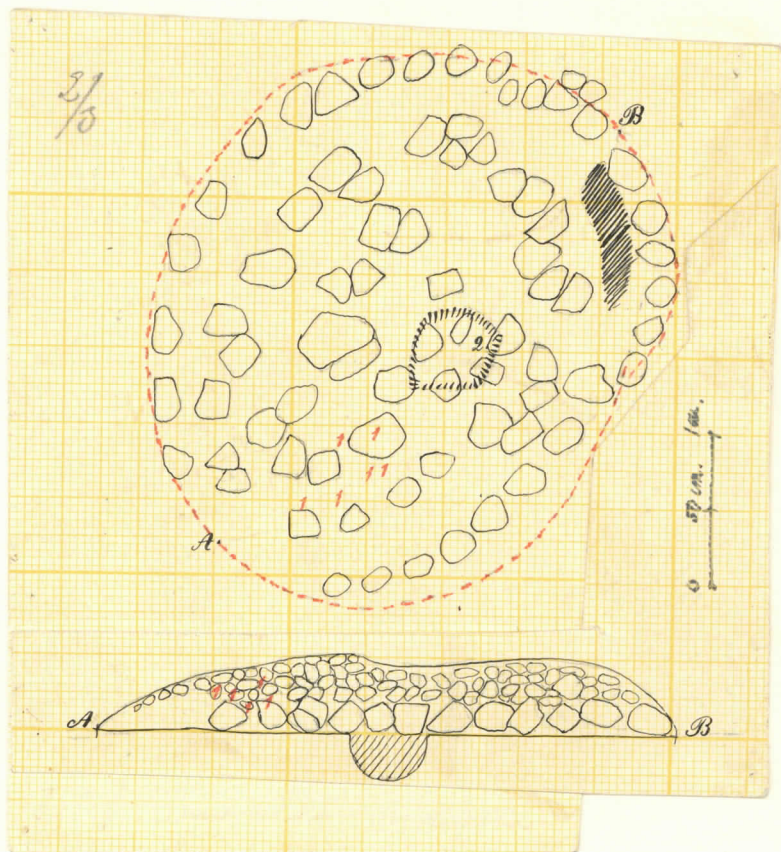
1 m.

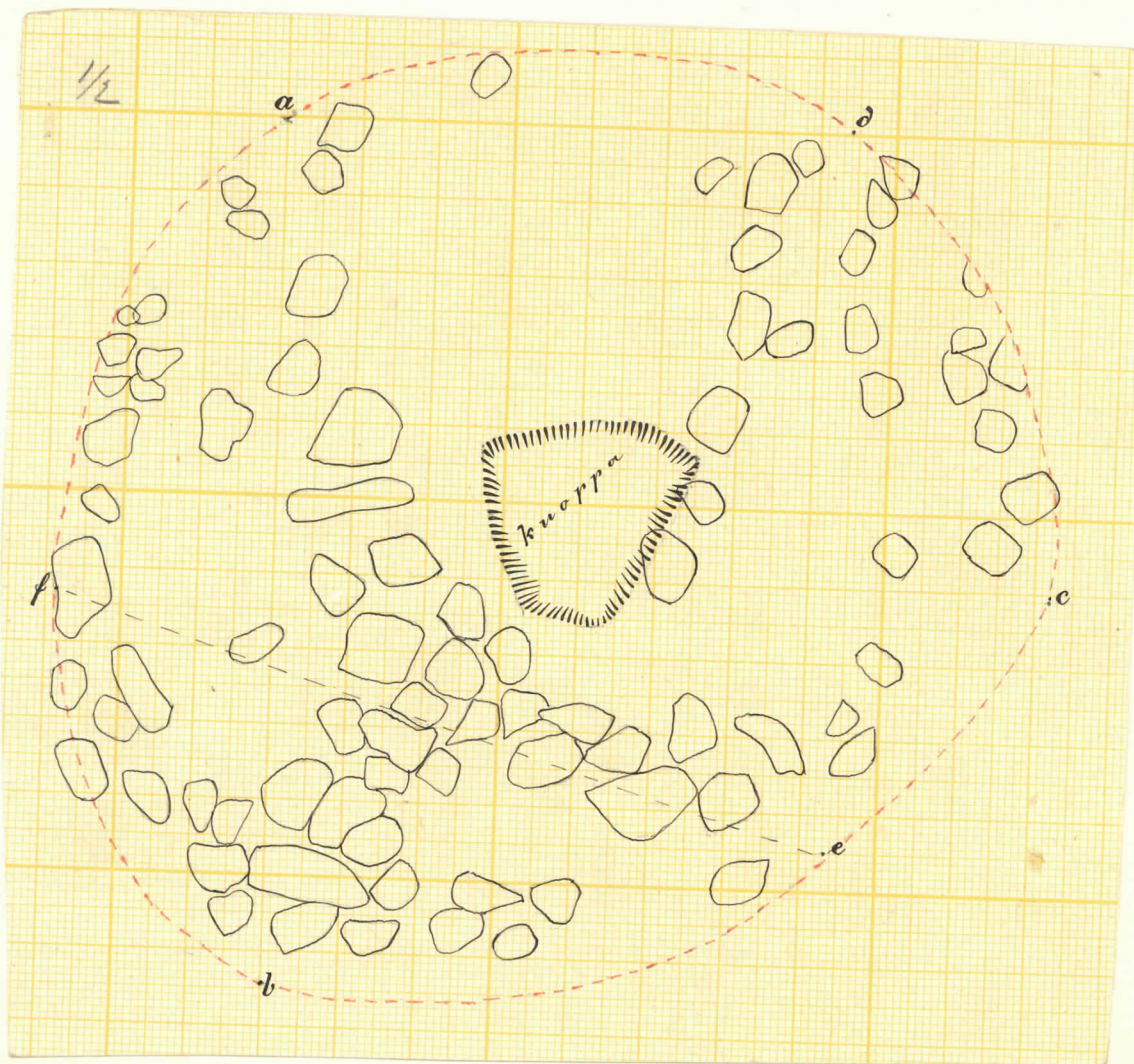
Laitilan
kirkolle

x = keppale kuonaa
* = luter-aihe

hyväkäs

Kumpu A.
 1 = saviastianpaloja
 2 = niita
 |||| = niita

Kumpu j.

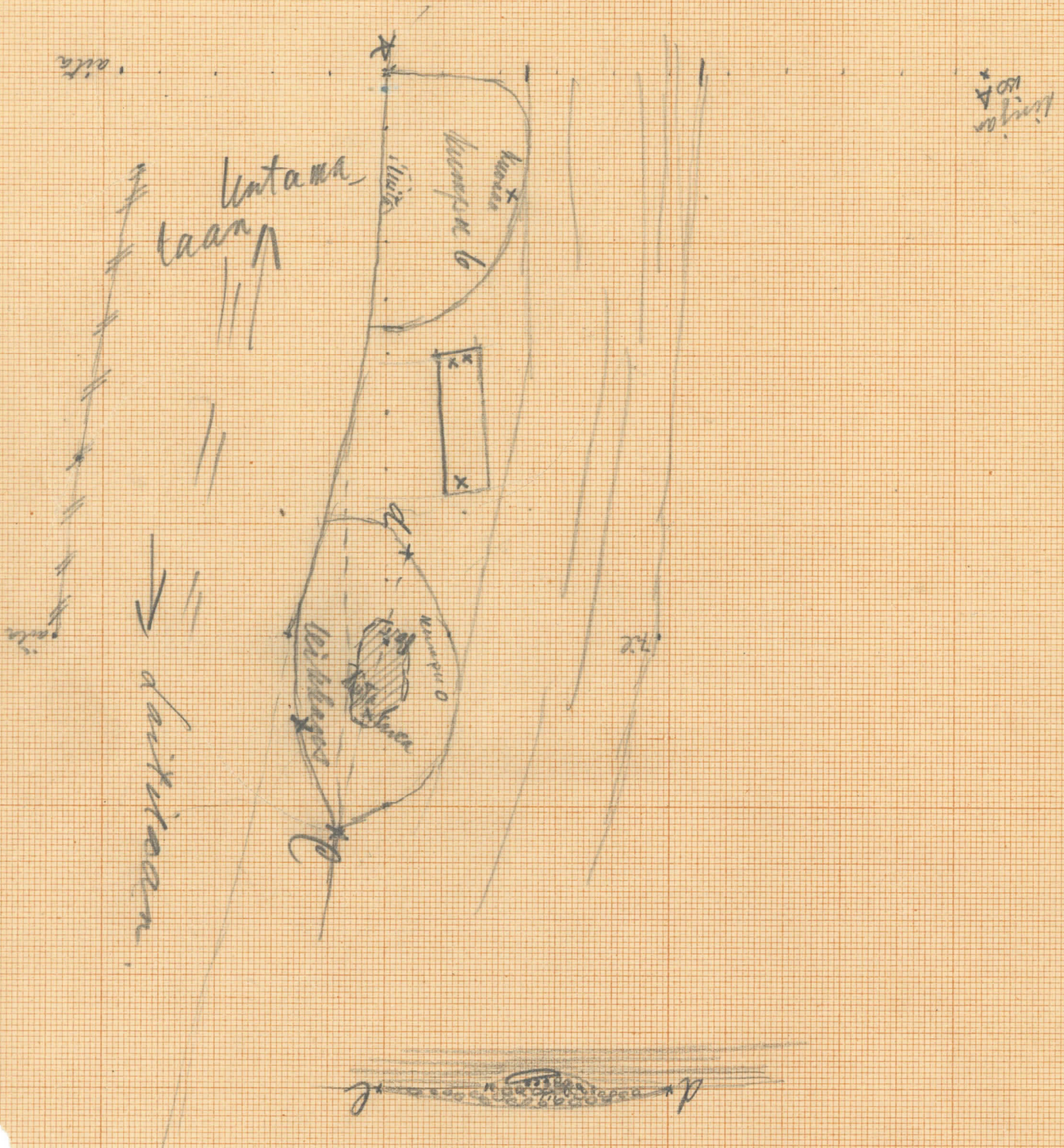
A.M.T. 1912.

Untamalan kalmiston N-pää.

Tienkylä

8 m.

x = kivennä
/// syvä hauta.

Untama
taan

→ kirkkoon.

150 A
Kivi

Laitila. Untamalan Kalmisto ^{lev. 2428.} kylästä S.

Untamalan Kalmisto, valokuvattu ^{lev. 2429.} suunnassa S-N.

Laitila. Untamala. Kalmistoharju ^{lev. 2430.} kylästä S, valok. kylästä päin.

Laitila Mäntämäen Kalmisto^{nos. 2427.}
Kumpu I.

Valok. A. M. Faergren 1912.

Utamalan Kalmisto ^{lev. 2431.} Kumpua A
Tutkitaan.

Utamalan Kalmisto. ^{lev. 2432} Kumpua A
Tutkitaan.

Laitila Untamalan kirkko ^{lev. 2434.}
korjauksen aikana. Kalevan
pojan viikatteen tikki.

Oitta Untamalan ^{lev. 2435.}
koulusta.

untamalan kalmisto kylästä N. 2^{ly 2434.}
baitakiveä.

untamalan kalmisto 2 baitakiveä. ^{ly. 2433.}